

Vzdělávací obor:

Výchova k občanství

Očekávaný výsledek učení:

CAS-VKO-002-ZV9-010

Kriticky posuzuje dění ve svém regionu, v České republice a ve světě.

Popis úrovně NA CESTĚ

- vyjadřuje své názory a stanoviska k aktuálnímu dění
- ve vybraných příkladech mediálních sdělení hledá autorský záměr a odpovídá na klíčové otázky spojené s mediálními sděleními (kdo, co, komu, jak a proč)

Co umožňují stipendia

autorka materiálu: Marie Smutná

Krátký textový popis (anotace)

Na základě rozboru několika internetových zdrojů žáci identifikují aktuální společenský problém – segregované školství pro romské žáky – a jeho dopad na společnost i konkrétní jednotlivce. Současně analyzují jednu z možností, která pomáhá problém řešit – program romských stipendií. V jednotlivých krocích využívají různé zdroje uvedené v příloze, které analyzují z hlediska věrohodnosti i autorského záměru.

Popis realizace

Žáci při aktivitě pracují s textovými zdroji, které jsou uvedeny v příloze na konci tohoto dokumentu.

V kroku č. 1 pracujte společně ve třídě se dvěma zdroji: tiskovou zprávou připravenou českou sociologickou organizací PAQ Research v květnu 2023 (zdroj č. 1) a jejím doplněním z dubna 2025 (zdroj č. 2).

Oba texty si společně přečtěte a poté identifikujte, jaký společenský problém popisuje a jaké jsou jeho dopady. Své odpovědi zapisujte na tabuli.

V kroku č. 2 pracujte s dalšími dvěma zdroji – úryvkem z rozhovoru s Patrikem Bangou (zdroj č. 3) a úryvkem z článku novinářky Saši Uhlové (zdroj č. 4).

Úkoly:

- a) Ve skupině po 4–5 analyzujte, nakolik jsou pro vás oba zdroje důvěryhodné a proč. Můžete se podívat na internetové médium, na kterém byly zdroje zveřejněny, můžete si vyhledat informace o autorech ukázek nebo o osobách, o nichž zdroj pojednává.
- b) Jakou zkušenost úryvky popisují?
- c) Pokud potřebujete doplňující informace, sepište si ve skupině své dotazy.
- d) Přemýšlejte společně, jaký je podle vás autorský záměr Saši Uhlové u zdroje č. 4?

V kroku č. 3 využijte poslední informační zdroj. Magdaleně Karvayové ze zdroje č. 4 pomohlo v dalším studiu stipendium. Organizace Romea vede od roku 2016 program romských stipendií. Přečtěte si informace uvedené ve zdroji č. 5 a posuďte ve skupině, zda tento program může být součástí řešení společenského problému, který jste identifikovali v prvním kroku a který máte uvedený na tabuli. Svá tvrzení si zpracujte písemně a doložte je informacemi z textu. Pokud vám relevantní informace chybí, své dotazy si opět sepište. Své odpovědi poté sdílejte s celou třídou. Sdílejte také dotazy, které jste si sepsali.

Pokud budete chtít své odpovědi porovnat s tím, jak dopady romských stipendií hodnotí ChatGPT, můžete tuto možnost využít.

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	Vzdělávací strategie
KK k řešení problémů Práce s informacemi a kritické myšlení KRP-KRP-000-ZV9-001	Kriticky hodnotí informace z různých zdrojů.	- poskytují informační materiály k jednomu tématu z různých zdrojů - umožňují používat prostředky digitální techniky k vyhledávání zdrojů
KK k řešení problémů Řešení běžných problematických situací KRP-RPS-000-ZV9-001	Reflektuje osobní a společné problémy s ohledem na různé perspektivy navrhovaných řešení.	- nabízím skutečné společenské problémy, kde musí žáci zvážit různé perspektivy a navrhnout udržitelná řešení, kde vyjadřují vlastní hodnoty a přesvědčení o svém vlivu na vnímání problému - nabízím ve třídě případové studie nebo projekty zaměřené na skutečné sociální problémy - zaměřuji se na to, aby žáci analyzovali tyto situace z různých perspektiv a diskutovali o možných řešeních a jejich důsledcích, podporuji žáky v tom, aby viděli hodnotu procesu hledání řešení

Metodický komentář pro učitele

Aktivita je náročnější na čtení – proto je vhodné první dva kratší zdroje pročíst společně s celou třídou a pomoci žákům analyzovat problém. Další tři úryvky čtou žáci v menších skupinách. Je možné, že budou potřebovat další informace – mají možnost sepsat ve skupinách své dotazy jednak k osobním vzpomínkám, jednak k programu romských stipendií. Tento krok je důležitý pro to, aby se učili pokládat dotazy. Můžete jejich dotazy využít a nechat je samotné vyhledávat odpovědi na internetu, to ovšem bude vyžadovat další čas. U zdroje č. 4 se žáci snaží určit, jaký byl autorský záměr novinářky – je vhodné si přečíst celý článek podle uvedené citace. Využít pro skupinovou práci můžete plakát z projektu Jeden svět na školách Všechny pět otázek pohromadě, viz https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/nastenka_verze_pro_web_na_sirku.pdf.

Mějte na paměti, že OVU je zaměřen na kritické posuzování aktuálního dění a že je možné, že v době realizace úlohy budou k dispozici aktuálnější články o romských stipendiích nebo stipendistech – pokud by to bylo vhodné, můžete si informace aktualizovat. Zdroj informací je zde: <https://www.romskastipendia.cz/>.

Je na vaší úvaze, zda necháte žáky porovnat jejich odpovědi s tím, jak dopady stipendií analyzuje ChatGPT – pokud ano, učí se tím také formulovat dotazy, a navíc mohou dostat komplexní odpověď, která jim dané téma lépe zarámuje (viz Ukázka řešení níže).

Ve zdroji č. 3 je rozhovor s Patrikem Bangou (nar. 1982 v Praze), což je český novinář, bloger, spisovatel a hudebník romské národnosti, původní profesí programátor. Svou novinářskou kariéru začal v Jugoslávii, odkud v roce 1999 psal zpravodajské články pro česká média. Od roku 2007 pracoval pro server iDNES.cz, dva roky pracoval v České televizi. V hudební branži působil se svými bratry Radoslavem (známějším pod pseudonymem Gipsy) a Gyullou již od třinácti let. Je autorem dvou povídek ve sbírkách Všude samá krása a Samet Blues, které v roce 2021 vydalo nakladatelství Kher. V roce 2022 debutoval se svou knihou Skutečná cesta ven, kterou vydalo nakladatelství HOST.

Zdroj č. 4 je úryvkem z článku Saši Uhlové (nar. 1977), české novinářky, dcery Anny Šabatové a Petra Uhla. Vystudovala romistiku na FF UK, v letech 2009 až 2016 byla redaktorkou zpravodajského serveru Deník Referendum, působila v Romea jako redaktorka měsíčníku Romano Vodi. Začátkem roku 2017 se stala redaktorkou serveru A2larm. Je nositelkou řady cen: v soutěži Novinářská cena 2015 získala Čestné uznání, za rok 2023 pak nejvyšší ocenění pro novináře – Cenu Ferdinanda Peroutky. Ocenění jí bylo uděleno „za její profesní přínos a vykonanou práci, která nám otevírá obzory, a má tak nezastupitelný význam pro fungování demokratické společnosti“.

Doporučení: pokud se ve třídě objeví názory, že stipendia zvýhodňují jen Romy, zkuste s žáky hledat odpovědi především ve zdroji č. 2. Dále je možné využít informace na www.romskastipendia.cz, kde je tomuto tématu věnován prostor. Je vhodné s nimi na tyto kritické názory hledat odpovědi.

Možnost návazné aktivity:

a) pozvěte si do školy romské stipendisty a vedte žáky k tomu, aby se jich ptali na cokoliv, co je zajímavé. Vzhledem k jejich věku bude debata vycházet z principů peer-to-peer debaty; pozvat si je můžete přes kontakty uvedené u projektu romských stipendistů zde: <https://www.romskastipendia.cz/index.php/o-projektu/nas-tym>.

Popis ověřování

Při ověřování je důležité věnovat pozornost tomu, nakolik dokáží žáci informace z jednotlivých zdrojů využít ve formulaci odpovědí a zda jejich odpovědi vycházejí z poskytnutých textů.

Vhodné je u žáka sledovat:

- zda identifikuje společenské problémy ve výchozích textech
- zda analyzuje problém z různých úhlů pohledu
- zda aktivně pracuje s daty, zdroji, informacemi, vytváří si k nim postoje, názory
- zda analyzuje mediální sdělení a dokáže odpovědět na otázky: kdo, co, komu, jak a proč
- zda a jak žák vyjadřuje svá stanoviska k popsanému aktuálnímu problému
- zda a jak zohledňuje hodnoty a zájmy informačních zdrojů
- zda a jak posuzuje možná řešení a zda má pro tato řešení informační podporu

Ukázka řešení

Autorka následující text částečně vygenerovala pomocí ChatGPT, rozsáhlého modelu pro generování jazyků OpenAI na dotaz: „Jaký dopad mají romská stipendia“.

Stipendia pro romské studenty mají **pozitivní dopad**, a to hned v několika rovinách – individuální, sociální i symbolické. Na základě dostupných dat a zkušeností organizací, které se jim věnují (např. ROMEA, Open Society Fund Praha, Člověk v tísni), lze říct:

◆ Individuální dopad:

- **Zvýšení motivace** – stipendium je nejen finanční pomoc, ale i uznání. Studenti často uvádějí, že je to pro ně signál: „*Někdo ve mě věří.*“
- **Snížení stresu z chudoby** – odpadá potřeba brigád, studenti se mohou více soustředit na studium.
- **Vyšší šance na dokončení školy** – zvlášť u středních a vysokých škol je to znát; např. program ROMEA má velmi dobré výsledky ve studijní úspěšnosti svých stipendistů.

◆ Sociální dopad:

- **Růst role pozitivních vzorů** – romští studenti, kteří vystudují, často inspirují další. Někteří se stávají učiteli, sociálními pracovníky, právníky nebo i veřejně aktivními osobnostmi.
 - **Zpochybnění stereotypů** – úspěšní studenti narušují zakořeněné představy o „nevzdělavatelnosti“ Romů.
-

◆ Symbolický dopad:

- **Zvýšení sebevědomí** – vědomí, že mám na vzdělání právo a podporu, může být klíčové pro osobnostní rozvoj.
- **Posun v přemýšlení komunity** – v některých romských rodinách vzdělání tradičně nebylo prioritou. Úspěšní stipendisté mění i postoje rodičů a sourozenců.

Výzvy:

- Samotná stipendia nestačí. Je potřeba i **mentoring, psychosociální podpora** a změna přístupu škol.
- Existují případy, kdy se studenti setkávají s předsudky i přes stipendijní podporu – to ukazuje, že je třeba pracovat i se školami a majoritou.

Celkově lze říci, že romská stipendia jsou **efektivním nástrojem ke snižování nerovností**. Neřeší vše, ale fungují jako klíčová součást širší strategie podpory inkluze a rovnosti ve vzdělávání. Pokud chceš, mohu ti najít konkrétní data nebo příběhy stipendistů z programu ROMEA.

Příloha – Zdroje č. 1–5

Zdroj č. 1

Segregace přetrvává. Jak Česko odpírá romským dětem vzdělání. Segregované školy najdeme po celém Česku, PAQ Research, tisková zpráva, 24. 5. 2023

Romské děti čelí stejnému vyloučení jako před pěti lety. V Česku zůstává na 130 segregovaných škol, kde tvoří Romové minimálně třetinu žactva. Častěji než v minulosti je využíváno přesouvání romských žáků do speciálních tříd běžných škol. V tamních lavicích mají pětinový podíl, přestože v celkové populaci žactva mají Romové tříprocentní zastoupení. Školské poradny často využívají zastaralou diagnostiku a jejich výsledky napříč republikou se nevysvětlitelně liší. Vyčleňování romských dětí někde podporují i obce svou prací se spádovými oblastmi. Školy samotné mnohdy neumí pracovat se znevýhodněním, situaci komplikuje decentralizace zdejšího systému. Zdroje segregace – a konkrétní doporučení ve změnách řízení i podpoře škol, které by pomohly k lepšímu vzdělání pro všechny děti – ukazuje studie PAQ Research a STEM pro ministerstvo školství.

GARGULÁK Karel, PROKOP Daniel, KUNC Michal, FABŠÍKOVÁ Nina, KOMÁREK Jakub. *Segregace přetrvává. Jak Česko odpírá romským dětem vzdělání. Segregované školy najdeme po celém Česku*. PAQ Research, tisková zpráva z 24. 5. 2023. Online. www.paqresearch.cz. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/segregace-romu-vzdelavani/>. [cit. 2025-05-13].

Zdroj č. 2

Segregované školy najdeme téměř v každém kraji. Odpovědnost nesou obce, potřebují ale podporu státu. Stát začal na desegregaci spolupracovat, zatím to nestačí, 8. 4. 2025

Proč na tom záleží? Odstranění segregace pomáhá rozvíjet potenciál všech žáků, zvyšuje kvalitu jejich života, posiluje ekonomický rozvoj a snižuje sociální napětí ve městech. Častější dokončování ZŠ a SŠ znevýhodněnými dětmi státu a obcím přináší desítky, až stovky milionů korun. V neposlední řadě segregace odporuje zákonu a rozhodnutím soudů.

GARGULÁK Karel. *Segregované školy najdeme téměř v každém kraji. Odpovědnost nesou obce, potřebují ale podporu státu. Stát začal na desegregaci spolupracovat, zatím to nestačí*. PAQ Research. 8. 4. 2025 Online.

www.paqresearch.cz. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/segregovane-skoly-najdeme-temer-v-kazdem-kraji-odpovednost-nesou-obce-potrebuji-ale-podporu-statuu/> [cit. 2025-05-13].

Zdroj č. 3

Patrik Banga, Segregované školství je trauma mojí generace. Zločin doby, o které jsem musel napsat knihu

... Zním tolik Romů, kterým to úplně neuvěřitelně pálilo, a chodili na zvláštní školu. Neměli tam co dělat, ale pro moji generaci platilo, jsi-li Rom, patříš do zvláštní školy. Na zvláštní škole ve Slezské ulici v Praze bylo 99 procent žáků Romů, jak toho ředitelé dosáhli, netuším.

Mluví o tom Romové s touto zkušeností mezi sebou, mluví se o tom dostatečně, nebo tady teprve literatura otevírá Pandořinu skříňku?

Mluví se o tom pořád málo. Hodně o tom mluvila politička Monika Horáková (pozn. dnes Mihaličková), ale nikdo další. Podle mě je to tím, že romské novináře spočítám dodnes na prstech jedné ruky. Když si pak přečtete Samet blues [sbírka povídek romských autorů vydaná r. 2021], zjistíte, že bylo jedno, jestli ti lidé byli z Proseka, Jičína nebo ze severu Čech, ale coby Romové mají podobně děsivou zkušenost se školstvím, které se je neustále snažilo vytlačit někde na periferii. Podle mě je to vzdělávací zločin, který spáchala majorita na celé moji generaci. Ze zvláštních škol prostě právníci ani novináři nelezou, to je jeden z důvodů záseku mojí generace, kdy není neobvyklé mít dochozenou jen zvláštní školu, v lepším případě základní. Dnes už je to jinak, alespoň u mých dětí se nepředpokládá nic jiného než vysoká škola.

BANGA Patrik, ČOPJAKOVÁ Kateřina. Segregované školství je trauma mojí generace. Zločin doby, o které jsem musel napsat knihu. Online. Hatefree.cz. 2022. Dostupné z: https://www.hatefree.cz/clanky/patrik-banga-segregovane-skolstvi-je-trauma-moji-generace-zlocin-doby-o-ktere-jsem-musel-napsat-knihu?utm_source=chatgpt.com. [cit. 2025-05-13].

Zdroj č. 4

Saša Uhlová, Že jsem člověk

... Vzpomínky pětadvacetileté Magdaleny Karvayové na základní školu jsou plné rvaček a nadávek, že je tlustá špinavá cikánka, ze které stejně nic nebude.

Ve třetí třídě ji chtěli přeradit do zvláštní školy, přestože neměla špatné známky. Rodiče to ale nedovolili, nesvolili ani k vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, natož k přeřazení. Věděli, že jedině vzděláním prorazí bludný kruh chudoby. Docházka do školy ji ale stresovala.

„Mlátili mě starší kluci, táta kvůli tomu pořád chodil do školy. Jednou mě drželi před školou za krk a škrtili mě, a kdyby můj táta náhodou pro mě nešel, tak nevím, jak by to dopadlo.“ Magdalena se musela naučit fyzicky se bránit, učitelé jí nepomohli. Otec chodil vyjednávat s ředitelem, ale bez výsledku.

Když jí bylo jedenáct, doslechla se od známého, že jeho sestra chodí na mezinárodní gymnázium Townshend International School v Hluboké nad Vltavou, kde veškerá výuka probíhá v angličtině. Vyučuje se v ní i čeština a jsou tam studenti z celého světa. Prostředí je úplně jiné. Jakmile se o škole Magdalena dozvěděla, chtěla okamžitě přestoupit. V původní škole se jí smáli, že to nedokáže, že neumí ani slovo anglicky. Přestup do vzdálené školy pro ni také znamenal, že by se domů podívala jen občas.

Na pohovoru nezazářila, přesto jí dali šanci. Škola platila stipendium, ale i tak museli rodiče přispívat sedm tisíc korun měsíčně, což pro ně bylo hodně peněz, měli ještě dvě další děti.

Změnu prostředí dnes popisuje jako zázrak. Vstřícnost učitelů a vychovatelů, kteří jí pomohli překonat jazykovou bariéru, pro ni byla něco zcela nového. „Tolik lásky a pochopení! Naučila jsem se jinak reagovat a jednat. Cítila jsem, že jsem, že si mě váží, že jsem člověk. Před tím jsem se cítila jako špína,“ vypráví.

Když po třech měsících získala diplom pro nejlepšího studenta měsíce, tak ho otec na základku donesl ukázat a řekl jim: „Podívejte se, že to jde!“

UHLOVÁ Saša. *Že jsem člověk*. Eduin.cz. Online. 2014. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/denik-referendum-je-uspech-kdyz-se-romske-deti-podari-zapsat-do-dobre-skoly/>. [cit. 2025-05-13]. Převzato z: Deník Referendum. Online. 2014. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/18865-z-e-jsem-clovek>. [cit. 2025-05-13].

Zdroj č. 5

ROMEA spouští nový ročník stipendií pro Romy: Letos se zvýší finanční částka a podpoří se více studentů než loni. Stipendium získá stovka studentů

„Do programu se mohou hlásit studenti prezenční i distanční formy studia a u vysokoškoláků nezáleží na stupni studia. (...)

„Součástí formuláře je i esej, ve které každý student popíše svou socioekonomickou situaci, popíše své koníčky a mimoškolní aktivity a také nám prozradí, kdo nebo co ho ke studiu motivuje,“ říká Veronika Hlaváčová, koordinátorka stipendijního programu.

Od roku 2016 poskytla ROMEA celkem 365 stipendií v hodnotě téměř šest milionů korun. Další stovky studentů byly podpořeny v rámci doučování a jazykových kurzů. Pokud student projde výběrovým řízením, má nárok na stipendium v hodnotě odpovídající stupni jeho studia. Ročně jde o 14 000 Kč pro studenty středních škol, 21 000 Kč pro studenty vyšších odborných škol a 25 000 Kč pro vysokoškoláky.

„Kromě samotného stipendia mohou studenti čerpat i příspěvek na jazykové kurzy, školní pomůcky a další potřebné věci spojené se studiem,“ říká Štefan Balog, manažer stipendijního programu.

„Stipendium mi pomohlo v mnoha věcech. Mohl jsem si zaplatit cestovné do školy, využil jsem nabídky doučování, když mě čekala těžká zkouška ve škole, a také jsem se díky programu BARUVAS seznámil s mnoha dalšími romskými studenty, kteří se stali mou druhou rodinou,“ říká Michal Gábor, student Ostravské univerzity.

Stipendijní program nabízí mnohem víc než jen finanční pomoc během studia. Romští studenti se zúčastňují řady vzdělávacích aktivit, v průběhu roku se setkávají s dalšími romskými studenty z celé republiky a získají kontakty na profesionály z oborů, kterým se chtějí v budoucnu věnovat.

„Součástí stipendijního programu jsou i pravidelná setkávání studentů s názvem BARUVAS (rosteme), kde kládeme důraz na posilování zdravého sebevědomí, motivaci ke studiu a seberozvoj. Diskutujeme aktuální témata, jako je třeba romská identita, aktivní občanství a podobně. Snažíme se studentům zprostředkovat i oblasti, které v českém vzdělávacím systému často chybí,“ popisuje komplexnost stipendijního programu Štefan Balog.

BAUDYŠOVÁ Jana. ROMEA spouští nový ročník stipendií pro Romy: Letos se zvýší finanční částka a podpoří se více studentů než loni. Stipendium získá stovka studentů. Online. Romea.cz. 2024. Dostupné z: <https://romea.cz/cz/domaci/romea-spousti-novy-rocnik-stipendii-pro-romy-letos-se-zvysi-financni-castka-a-podpori-se-vice-studentu-nez-loni-stipendium-ziska-stovka-studentu>. [cit. 2025-05-13].